

Inngangsporten til lesing ligger i lysten til å lese. Det kan synes som et enkelt poeng, men det er en rekke hindre på veien til lesing som vi mener kommisjonen bør ta med i sine vurderinger.

Lesekommisjonen bør se på de grunnleggende årsakene til at folk ikke leser. Litteratursynet i Norge må bevege seg videre fra T. S. Eliot og Immanuel Kant, som begge er tillagt stor vekt i dagens forståelse av kvalitetsbegrepet i litteraturen. Men i et opplyst demokrati bør det ikke være slik at man har en kollektiv oppfatning av at man skal like eller mislike spesielle bøker eller litteratursjangre.

Av samme årsak er det Forfatterforbundets klare råd at man ikke bør etablere en litterær kanon. Denne, og et konservativt kvalitetsbegrep, er med på å fremmedgjøre lesing og påføre lesingen et preg av plikt, heller enn lyst. Det blir som ei svett skive med gulost i matpakka på barneskolen; den må ned fordi man trenger næring.

Slike krav til unge, vordende lesere om asketisk lesing med motstand fordi «du må» er ikke veien å gå. At et offisielt Norge skal gi oss en kanon er dessuten totalt unødvendig. Klassikere definerer seg selv. Før eller siden vil en leser med erfaring oppsøke Sult og Kristin Lavransdatter av egen fri vilje. En kanon kan også sementere bokutvalget som brukes i skoler og utdanningsinstitusjoner, og begrense tilgangen på nyskrevet litteratur.

Litteratur er grenseløs, og går alltid ut over, støtter, utfordrer og gjør om sine egne begrensninger. Men kunstige skillelinjer mellom samfunnsgrupper ut ifra hvilke bøker de liker og hvorvidt disse bøkene anses som viktige, kveler lesegleden. Satt på spissen: Veien er kort tilbake til Netflix hvis de eneste bøkene Ola Nordmann prøver å lese er Bjørnstjerne Bjørnson, fordi den spennende krimromanen på hyllen er blottet for kulturell kapital.

Utfordringer for voksnes lese lyst

Forfatterforbundet mener vi kan identifisere fire hovedutfordringer knyttet til voksnes lese lyst:

- 1) En betydelig andel voksne har svake leseferdigheter eller lesevaner, og mange har lite erfaring med å lese lengre tekster. (Ref. PIAAC2-undersøkelsen, der det dokumenteres at store andeler av den voksne befolkningen mangler elementære språkferdigheter.)
- 2) I mange miljøer finnes det ikke en etablert kultur for lesing av skjønn- og faglitteratur. Andre aktiviteter og andre medier oppleves som både enklere og viktigere i en travel hverdag.
- 3) Tilgangen til bøker er ujevn. Mange har lang avstand til biblioteker, og flere og flere får kortere åpningstider, betydelige kutt i aktivitetsmidler, eller blir nedlagt. Ikke minst er den mentale barrieren for å oppsøke bibliotek stor hos mange – hovedsaklig fordi det rett og slett ikke er en vane, eller prioritert bruk av tid i en travel hverdag å gå på bibliotek, bokhandel, litteraturhus eller lignende.

4) Litteraturpolitikken og støtteordningene er i stor grad innrettet mot smale segmenter av litteraturen, ikke nødvendigvis mot det som faktisk når fram til de brede lag av befolkningen og skaper leselyst hos alle grupper voksne. Skal flere voksne lese mer, må vi både styrke grunnleggende ferdigheter, senke terskelen for å møte litteratur i hverdagen som oppfattes som relevant og tilgjengelig, og sørge for at litteraturpolitikken også prioriterer bøker som faktisk skaper leselyst.

Hva motiverer til lesing?

Erfaringer fra vårt arbeid de senere årene for leselyst, peker mot noen tiltak som fungerer godt.

- Hovedingrediensen i lesing er bøkene. Vi må ha tilgang på så vel spennende som utfordrende bøker, engasjerende og aktuelle bøker, men til tider også lettleste bøker. Alle må med.
- Omtale av bøker som åpner opp innholdet, og gjør det mulig for folk å vurdere om de kan være interessert i å lese dem. Jo flere som plukker opp riktig bok, jo flere vil oppleve lesing som positivt, og anbefale det til andre.
- Enkel tilgang til bøker der folk er: på arbeidsplassen, på skolen, på fritidsklubben og hjemme.
- Lesesirkler og lesegrupper, særlig på arbeidsplasser og i lokalmiljøer, der lesing kobles til sosialt fellesskap.
- Leseløft i arbeidslivet – forfatterbesøk, «Lunsj og litteratur» – som gjør det naturlig å snakke om bøker i arbeidstiden. Jo flere som snakker om at lesing er givende og interessant, jo flere blir positivt innstilt til å lese.
- Å lese for barn – en enklere lavterskel-inngang enn å lese for egen del. Situasjoner der voksne og barn kan delta sammen og oppleve litteratur som noe sosialt og hyggelig kan bidra til at flere voksne går over dørstokkmilen for egen del. Dette kan arrangeres i kombinasjon med skole, i idrettslag, speider, eller i andre miljøer der foreldre og barn møtes uten at aktiviteten i utgangspunktet handler om lesing. Fellesnevneren er at lesing gjøres tilgjengelig, sosial og relevant, i stedet for å være noe man «burde» gjøre. Det viktigste er å finne bøker den enkelte selv liker. Det er ikke noen andre som skal mene hva som er riktig for den enkelte. Her må litteraturfeltet rett og slett lære seg å lytte til lesernes behov.

Barn og lesing

Barns leseferdigheter og leseforståelse må sikres tidlig med høytlesing, allerede i barnehagen. Leseopplæring er først og fremst skolens oppgave, men her må også andre aktører omkring barna bidra, som foreldre, familiemedlemmer, men også arenaer hvor barn tilbringer mye tid, som SFO.

Barn og unge må ha tilgang på bøker, i klasserom, skolebibliotek og SFO. De må også enkelt kunne låne med seg bøker hjem, uten alt for mye byråkrati.

Det finnes mange gode lesetiltak som bidrar til økt lesing og leselyst. Det som kan være en felle, er at barn «leser» bøker ved å bla og kikke i dem, men ikke har god nok leseferdighet og -forståelse til å få med seg innholdet. Her må voksne/ andre snakke med den unge leseren og sjekke at hen faktisk klarer å få med seg innholdet.

Uten at barn og unge har gode nok leseferdigheter, får vi heller ikke voksne lesere.

God litteratur for barn betyr et mangfold av bøker, i alle sjangere, og med ulike utfordringer i tekst, form og innhold. Den riktige boken må finne sin vei til den riktige leseren. Her spiller bibliotekene, skolebibliotekene, gode formidlere og tilgjengelighet av bøker hovedrollen.

Tilbake til det analoge og taktile

Endelig tror Forfatterforbundet at det vil være nyttig både for barns læring generelt, men også for leseforståelsen, at skolene blir mer restriktive med skjermbruk. Særlig i de første årene har barn behov for digitale pauser hvor de kan konsentrere seg mer om både det mellommenneskelige og det analoge og taktile.

Som det også har kommet fram i det siste, er det et fall i evnen til selv å kunne skrive hos både unge og voksne. Det handler både om språklige ferdigheter, men også den motoriske oppgaven det er å skrive for hånd.

Lesekommisjonen bør inkludere et råd om å videreutvikle analoge læringsmiljøer på skolen, der elevene faktisk selv må skrive.

Vi ønsker lesekommisjonen lykke til med arbeidet!

Forfatterforbundet
Eystein Hanssen
Generalsekretær